

Preben Etwil

Civil ulydighed som politisk aktionsform

For tiden kører en række landmænd fra Bæredygtig Landbrug rundt i deres traktorer på deres egne marker for at fjerne deres såkaldte randområder ud mod vores alle sammens vandløb. De er åbenlyst imod randzonenloven, der dikterer en 10 meters dyrkningsfri bræmme mellem den dyrkede mark og selve vandløbet. De er så vrede, at de har erklæret, at de er beredte til at begå Civil ulydighed mod det, som de kalder en uduelig regering.

Spørgsmålet er imidlertid om der virkelig er tale om Civil ulydighed i ordets egentlige betydning, eller om landmændenes aktion alene dækker over egen privatøkonomiske bjergsømsomhed.

Vi lader lige spørgsmålet blæse i vinden – indtil videre.

Problemet er, at begrebet Civil ulydighed ikke er patenteret, hvilket også har medført, at der findes et utal af definitioner, og disse drukner ofte i filosofiske tåger. Den korte form er, at Civil ulydighed handler om, at man er villig til bryde visse love *uden at gribe til fysisk vold*, samtidig med at man accepterer, at konsekvensen kan blive fængselsstraf. I den forstand må man medgive, at de genstridige landmænd opfylder betingelserne for Civil ulydighed.

Graver man dybere i begrebsapparatet, begynder det dog at krakelere. Den danske forfatter Toni Liversage, der givetvis er den person i landet, der har undersøgt begrebets oprindelse og anvendelse mest indgående, giver denne forklaring: "Civil ulydighed er mindretallets måde at komme til orde på, men det er vigtigt, at det sker således, at dem, man vil have i tale, ikke lukker for budskabet. Og Civil ulydighed er som nævnt en aktionsform, der først og fremmest tages i anvendelse, når man har afprøvet andre mere traditionelle måder at påvirke det politiske system på, når man føler, at de demokratiske kanaler så at sige er sandet til". Ingen kan være i tvivl om, at Toni Liversage her er stærkt inspireret af fx Martin Luther King: "En, som bryder en uretfærdig lov, er nødt til at gøre det åbent, kærligt, og med vilje til at tage straffen. Det er min påstand, at det individ, som bryder en lov, som hans samvittighed siger ham er uretfærdig, og som villigt accepterer straffen ved at komme i fængsel for at skærpe samfundets bevidsthed med hensyn til dets retfærdighed, det udtrykker i virkeligheden den højeste respekt for loven" (Letter from Birmingham City Jail, 1963).

Hvis Civil ulydighed i et åbent demokratisk samfund skal give mening, skal en række betingelser være opfyldt:

- Det opstår når folk bevidst, og *ikke voldeligt*, vælger at bryde en begrænset del af loven
- Det skal foregå i fuld offentlighed
- Det skal påpege et kollektivt problem – og ikke anvendes til individuelle formål

- Det har til formål at ændre – ikke at tilsidesætte en demokratisk vedtaget lov
- Det skal give mulighed for kollektiv eftertænsksomhed, når alle andre muligheder er opbrugt

Med disse betingelser in mente vil de nedpløjende landmænd have svært ved at besmykke deres aktion som Civil ulydighed. For det første er deres aktion ikke møntet på et kollektivt problem. Det er helt åbenlyst, at landmændene lader hånt om det kollektive og videnskabeligt funderet vandforsynsproblem til fordel for et spørgsmål om en statslig kompensationspris til landmændene for den frilagte jord. For det andet havde de ikke opbrugt deres forhandlingsmuligheder. Til gengæld har Miljøministeren meget forståeligt efterfølgende meddelt dem, at de er uvelkomne i de videre forhandlinger af randzonestatistiklovgivningen.

Nu hvor landmændene er dømt ude, kan man med god ret spørge sig selv, om Civil ulydighed overhovedet har en plads som politisk aktionsform i et demokratisk samfund.

Det har den, men kun på begrænsede og stærkt samvittighedsetiske områder.

Historien er vores vidne. Måske det mest kendte eksempel er knyttet til Mahatma Gandhi og hans kamp for Indiens selvstændighed i 1947. Enhver dansker er derudover godt vidende om Martin Luther Kings kamp for de sortes borgerrettigheder i 1960'ernes USA. Oppe i nutiden står Václav Havels fløjlsrevolutionen i Tjekkioslovakiet i 1989 også relativt klart i folks bevidsthed. Ligeledes kender vi fra fjernsynet den situation, hvor en enkelt modig mand ene står foran kampvognene på Den Himmelske Freds Plads i Kina 1989. I nyere tid har de tibetanske munkes protestmarcher i 2007 mod kinesiske overgreb ligeledes vundet stor international anerkendelse, som en fredelig og farbar vej til politiske forandringer.

Fra den danske andedam kan nævnes pastor Leif Bork Hansens arbejde for at hjælpe 29 afviste serbiske asylsøgere til at kunne gå under jorden. Han fik først en dom på 20 dages fængsel, der heldigvis blev omstødt til dagbøder (1998-2000). Civile ulydighedsaktioner sås også i den såkaldte Luk lejr aktion i 2008, samt ved udvisningen af afviste iranere i Brorson kirke 2009.

Så jo, Civil ulydighed har stadig en plads på det politiske menukort. Civil ulydighed er sidste udvej, når andre demokratiske muligheder er udtømte, fx oplysning, læserbreve, foredrag og demonstrationer. Oplagte eksempler i Danmark er typisk knyttet til asylpolitikken, men andre områder kunne også nævnes:

- Overenskomststridige strejker
- Oprettelse af varmestuer og lægehjælp til personer der opholder sig ulovligt i landet
- Hus- og vej- besættelser
- Sit downs, Love in
- Fysisk blokade af fabrikker og transport

Når man går over til udenomsparlamentariske aktionsformer, skal man være klar over, at man bevæger sig på et knivsæg i forhold til demokratiets almindelige spilleregler. Nogle himler straks op, og påstår, at disse aktionsformer kan sidestilles med vold og terrorisme, mens andre igen

kalder til besindighed, og påpeger, at demokratiet altid skal have en etisk-moralsk ventil, hvis demokratiet ikke skal opløses indefra.

En markant markør i debatten har bl.a. været filosofen Kaj Sørlander, der i Berlingske Tidende (13.10.09) skrev: "Når man som borger i et demokrati begår civil ulydighed, så trodser man det demokratiske flertal ...Det skærer imod enhver moralsk retfærdighedssans at se velstillede være villige til at begå civil ulydighed for at gennemtvinge en liberalisering af asylpolitikken, hvis konsekvenser ikke først og fremmest bæres af dem selv, men af de svageste". Dette synspunkt er i mere ekstrem grad fulgt op af Søren Pind på sin Facebook-side: "Ekstremismen tager til. Flere og flere mener sig berettiget til at tage sig selv til rette. Optøjerne på Nørrebro. Kirkebesættere. Østerild. Og ekstremismens hidtil mest sataniske fjæs nu i Norge. Det er 70'erne om igen. De næste år handler om demokratiets og retsstatens klippegrund. Nok er nok. Enten er man med. Eller også imod".

Begge personer har et meget endimensionelt forhold til demokratiet – et flertal er et flertal, og dermed basta.

Dermed distancerer de sig – givetvis meget bevidst - milevidt fra fx Hal Kochs demokratikanon Hvad er Demokrati: "Ofte har man - til skade for demokratiets anseelse betragtet selve afstemningen som det væsentlige. Var en ting blot vedtaget ved afstemning, var der ingen tvivl om dens berettigelse. Så var demokratisk set alt i orden. Så let går det imidlertid ikke. Ellers ville der ikke - demokratisk set - være noget at bebrejde nazismen i Tyskland, og der findes adskillige stater, hvor enhver afstemning, hvis den da overhovedet er mulig, ville medføre et rent autoritært styre. Værre er det imidlertid, at man ud fra denne overvurdering af "afstemningen" næsten med indre nødvendighed tvinges over i den konsekvens, som mere end noget andet har bidraget til at bringe demokratiet i vanry, nemlig den påstand, at det altid er flertallet, som har ret. For enhver, der tænker sig lidt om, er dette jo en uhyrlighed".

Så naturligvis skal der være plads til Civil ulydighed i et åbent demokrati. Det er det der viser, at det er et sandt demokrati. Ja, det er faktisk med til at udvikle og styrke det. Civil ulydighed sætter nemlig ikke spørgsmål ved retsstaten og folkestyret som sådan. Formålet er ikke at nedbryde den demokratiske stat, men som mindretal at påpege, at respekten over for ens samvittighed i visse situationer står over respekten for loven.

Heri er der en direkte linje til historien om Den barmhjertige samaritaner. Barmhjertighed kan nemlig ikke opdeles i lovlige og ikke lovlige handlinger. Medfølelse melder sig spontant i en given situation, uden at man har villet det, eller har besluttet sig for det. Samaritaneren, der for øvrigt var forhadet af datidens magthavere, gjorde dét som hverken præsten eller tempeltjeneren, mente loven eller sædvanen krævede – nemlig at vise næste kærlighed over for en mand, der var blevet voldeligt overfaldet. Det hører med til historien, at den overfaldne i forhold til datidens religiøse opfattelse var kommet i en selvforskyldt situation. Det var så at sige *hans* egen skæbne, og dermed hans eget ansvar. Derfor handlede både præsten og tempeltjeneren, som de gjorde.

Fortællingen siger altså noget om retfærdighed. Det retfærdige viste sig at være det uretfærdige, mens det uretfærdige var det retfærdige. Hjælp til et menneske i umiddelbar nød kræver ingen lov. Det være over for den syndige, den urene, den fortabte eller den fremmede.

I kampen for en anstændig dansk asylpolitik, har det været helt åbenbart, at Civil ulydighed har været en af de eneste farbare aktionsformer, der har kunnet skabe ørenlyd i det offentlige rum. Under Brorson-aktionen i 2009 blev pastor Leif Bork Hansen af DR bl.a. spurgt, om han fortrød sine handlinger 11 år tidligere. Til det svarede han: " Nej bestemt ikke. Men vi kommer ud til en kant, hvor problemet er, at man kommer i konflikt med samvittighed og landets love". Og senere sagde han: " - Vi er kun det som staten gør os til. Det er vigtigt, at vi ikke overskrider den grænse, hvor man ikke længere behandler andre som et menneske, men snarere som et dyr".

Med den nye regering, hvor udsældt den end måtte være, er der skabt et politisk klima, der giver et begrundet håb om, at asylpolitikken kan få en retning, der gør den Civile ulydighed overflødig.

Man har da lov at håbe, om end den helt aktuelle sag med de 37 udlændige på tålt ophold, der ulovligt er pålagt overnatnings- og mødepligt i Sandholmlejren, ikke lover alt for godt. Når regeringen ikke kan eller vil overholde egen lovgivning, er det helt oplagt, at borgerne i yderste nødstilfælde kan reagere med Civil ulydighed.

Her giver det mening at tale om Civil ulydighed som en demokratisk aktionsform, mens landmændenes manglende økonomiske kompensation for et stykke brakmark intet har at gøre med Civil ulydighed som en *demokratisk politisk aktionsform*.

Aktionen fra Bæredygtig Landbrug er alene iværksat for egen økonomisk vinding skyld til skade for fællesskabet og miljøet, om end de rent faktisk kan finde en vis form støtte i deres aktionsform hos den radikale skattenægterfilosof Henry Thoreau, der vistnok var den første person, der anvendte ordet Civil ulydighed. For godt nok ville han ikke underkaste sig love, som han ikke fandt retfærdige. Problemet var imidlertid, at han totalt ville unddrage sig staten og dens regeringsmagt. Han ville ikke regeres overhovedet – ej heller bare en lille smule. Derfor bør han dømmes ude i enhver forbindelse med demokratiske aktionsformer.